

Oleksandra Gool

PHILOSOPHICAL BASIS OF IMAGOLOGICAL IMPLICATIONS OF SOCIO-CULTURAL COMPONENT IN CHINESE FLORAL LYRICS

The article outlines the influence of the ancient Chinese philosophic postulates on the formation of worldview picture of the Tianxia citizens. The emphasis is placed on floral images, typical for Chinese lyrics, enriched and grown upon the traditions of Confucianism, Daoism and Buddhism. The article is aimed to reveal the symbolic contents of floral motifs and images, running through Chinese poetry, considering the selectivity of images. Appealing to the images of Chinese poetry, the article underlines the influence of Chinese philosophy on the formation of language poetics, this very fact has been observed by sinologists-literary scholars: Shi Han, Kobzev A. I., contemporaries — Shekera Ya. V., Kolomiyets N. V., Murashevych K. G. The article addresses the floral images, known in China as “the three friends of cold winter”, “the four cardinal virtues”, “the four emperors”. Special focus is made on the cardinal virtues, which are behind the floral images, with the focus on personification; on identifying the male principle (Yang) and the female principle (Yin), being primarily put into these plants. The article reveals the symbolization of floral images, giving not only Eastern-philosophical concept, but representing the inner world of the poet-creator, thus, making a visual space, which will help to understand the role and place of a person in Chinese social environment.

Key words: ancient Chinese philosophy, philosophic postulates, floral symbols, Chinese lyrics, imagological implications of socio-cultural component, bamboo, plum, orchid, pine, chrysanthemum, three friends of cold winter, four cardinal virtues, four emperors, four ideals, floral lyrics, floral images, floral symbols.

УДК 821.161.2

ORCID iD 0000-0001-9274-8566

Олена Іщенко

СВІЙ / ЧУЖИЙ ХРОНОТОП ЯК МАРКЕР ІДЕНТИЧНОСТІ ГЕРОЇВ У РОМАНАХ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ

У статті досліджено Свій / Чужий хронотоп як маркер ідентичності протагоністів у романах сучасного українського письменника М. Дочинця. З'ясовано, що прозаїк приділяє особливу увагу взаємозв'язку людини з навколишнім середовищем, наголошуючи на пріоритетному значенні хронотопічних координат у формуванні світовідчуття героїв, їхнього способу думання, морально-етичних правил поведінки, самобутньої філософії тощо. За допомогою категорії Свій / Чужий розглянуто специфіку художнього потрактування процесу становлення індивідуальної, соціальної та національної ідентичностей як невід'ємної складової самопізнання і духовного самовдосконалення протагоністів М. Дочинця.

Ключові слова: Свій / Чужий хронотоп, ідентичність, протагоніст, топос, роман.

Посилення уваги до хронотопу в теоретико-літературознавчих студіях свідчить про актуальність проблеми. Розглядаючи літературний твір як відтворення реального світу і людини в ньому, дослідники М. Бахтін, Н. Копистянська, Д. Ліхачов, Ю. Лотман, С. Скварчинська, А. Темірболат, О. Чичерін та ін. акцентують на пріоритетному значенні хронотопу в моделюванні художньої дійсності. Застосування хронотопічного аналізу під час вивчення художнього тексту допомагає визначити

ідейно-естетичні погляди письменника, жанрово-стильову специфіку творів, їх ідейно-тематичне наповнення, композиційну структуру, сприяє ґрунтовній і цілісній характеристиці героя тощо.

Образ людини в літературі, за М. Бахтіним, значною мірою визначається хронотопом і «завжди суттєво хронотопічний» [1, 235]. Ю. Лотман погоджується з цією думкою і, акцентуючи на просторових параметрах, поділяє осередок життєдіяльності героя на Свій (дім) та Чужий (анти-дім) [див. про це: 11]. Ученому

належить класифікація просторових характеристик, які, формуючи моделі із непросторовим змістом, набувають оцінного значення: «близький — далекий» («свій — чужий»), «високий — низький» («цінний — нецінний»), «правий — лівий» («гарний — поганий»), «замкнений» («рідний», «теплий», «безпечний») — «відкритий» («чужий», «ворожий», «холодний»), «відмежований — не відмежований» («доступний — недоступний»), «дискретний — безперервний» («смертний — безсмертний») тощо. Таким чином, дослідник уводить поняття *межі* — поділу простору художнього тексту на два підпростори, що не перетинаються: «Те, як поділяється текст межею, визначає одну з суттєвих його характеристик. <...> ... межа, що поділяє простір на дві частини, повинна бути непроникною, а внутрішня структура кожного з підпросторів — різною» [12]. Ю. Лотман зауважує про вплив просторових елементів (локусів) на розвиток сюжету та поведінку героя: «виникає можливість характеристики літературних персонажів за допомогою відповідного їм типу художнього простору, яке сприймається вже як своєрідна локально-етична метафора» [13, 256]. Н. Копистянська у монографії «Час і простір у мистецтві слова» пропонує розглядати бінарну опозицію «свій» / «чужий» не в значенні приналежності людині, а як «відповідність її духовним чи матеріальним потребам» [10, 127]. Дослідниця вважає проблему Свого / Чужого хронотопу «всеохоплюючою», адже вона «відіграє важливу роль у структурі творів чи навіть підпорядковує її собі у філософсько-естетичному аспекті» [10, 130], «є одним із головних засобів психологізації, індивідуалізації і типізації» [10, 131], що відкриває нові можливості в інтерпретації літературного твору, зокрема у ракурсі проблеми ідентичності героя. Такий підхід є важливим для вивчення особливостей моделювання образу протагоніста, допомагає визначити його взаємозв'язок із художнім світом письменника.

Актуальною тенденцією в сучасному літературно-критичному дискурсі є дослідження ідентичності героя за допомогою категорії Свій / Чужий. У розвідках Л. Айзенбарт, О. Іванової, Г. Косаревої, Т. Марчук, О. Огульчанської, Т. Остапчук, О. Росінської та ін. висвітлюються різні аспекти проблеми: формування «Я-концепції» протагоніста, виокремлення просторових маркерів ідентичності у творах окремого письменника, специфіка конструювання образів Свого / Чужого, вплив видів ідентичності на структурно-композиційний рівень твору та моделювання часопросторових площин тощо. У нашому дослідженні використовується широко вживана у психологічній науці класифікація видів ідентичності: особистісна (індивідуальна), соціальна, національна (етнічна) тощо [15].

Творчість сучасного українського письменника М. Дочинця перспективна для вивчення в стилістичному, проблемно-тематичному, філософському, психологічному, культурологічному та інших аспектах. Письменник акцентує на актуальних і неперепутних проблемах пошуку українцем гармонії з природою, прагненні духовного самовдосконалення тощо.

Мета статті — дослідити вплив Свого / Чужого хронотопу на формування ідентичності героїв у романах М. Дочинця «Вічник. Сповідь на перевалі духу», «Світован. Штудії під небесним шатром», «Криничар. Діаріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії», «Горянин. Води Господніх русел», «Мафтей. Книга, написана сухим пером».

М. Дочинець створює у своїх творах моделі непересічних особистостей, які генетично пов'язані з навколишнім середовищем. Вони накопичують і вміло використовують знання про світ, дотримуються норм народнорелігійної моралі та законів екологічної культури, щедро діляться набутим досвідом тощо. Шлях духовного зростання протагоністів не можливий без ідентифікації себе як частини Всесвіту. Філософсько-естетичні ідеали письменника сформувалися під впливом традиційної для української культури сакралізації елементів часопросторового континууму, зокрема землі як головного осередку життєдіяльності людини. Л. Горболіс слушно зауважує: «Уявлення героїв-українців про землю та пошанне ставлення до неї сягають давніх часів. Любов, повага, чесність підкреслюють специфіку взаємін персонажа з землею. Сакральна земля зі своєю мораллю визначає спосіб життя, думання, формує характер праці» [2]. Тільки на своїй землі герої письменника можуть ідентифікувати себе як Людину, Господаря, Творця: «Я довбаю сю землю, щоб бути разом із землею і її душею. Ся робота не неволить мене, а звільняє від темряви відчаю. Втоплюючи, вона кріпить мене. Стікаючи потом із чола, змиває прокляття, накреслене там. Копуючи землю, не в землю я заглиблююся, а в себе. Бо коли ти завзято працюєш, то єднешся з собою, з природою. З Богом» [4, 87]. У романах М. Дочинця концепт «рідна земля» ототожнюється з поняттям «батьківський дім» («дідизна»), «Батьківщина», «свій берег» тощо.

Для героїв М. Дочинця головним є наслідування неписаних правил поведінки та дотримання родинних традицій, що безпосередньо впливає на формування індивідуальної ідентичності, створює умови для ідентифікації себе як представника родини, роду, нації. Ідейно-естетичні погляди, уміння та знання про навколишній світ передаються їм підсвідомо від попередніх поколінь пращурів (наприклад, Микула, дід головного героя роману «Горянин. Води Господніх русел», був загальноновизнаним майстром-дереводілом,

і його хист успадкував онук на генетичному рівні). Протагоністи письменника повторюють життєвий шлях своїх рідних, їхню долю: «Через тридцять-сорок літ ми неухильно набуваємо поличчя своїх родителів. Пробиваються їх риси і натура, як відлукот їх земного перебуття» [7, 180]. У цих поглядах просліджується відлукот міфологічного світобачення героїв, для яких «одичне, ніколи раніше не представляло самостійної цінності, — справжню реальність могли отримати лише акти, освячені традицією, регулярно повторювані. Архаїчне суспільство заперечувало індичуальність і новаторство у поведінці. Повторення вчинків наближало до божественного прототипу, пов'язувало з ним, надавало реальності поведінці» [3]. У прозі М. Дочинця індичуальна ідентичність протагоністів ототожнюється з колективною (родовою, національною ідентичностями) і залежить від хронотопічних координат (територіальна приналежність). У романі «Криничар. Діряюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії» протагоніст дякує Господу за три речі: «що народив мене людиною, а не твариною; за те, що народив мене русином; за те, що народив мене в Мукачеві. Бо тут мій новий Вавилон, осяйний мій Єрусалим. Тут моє глибоке закорінення і моя листата крона» [6, 33]. Географічний простір романів поділяється на місця, які слугують маркерами ідентичності: топоси *дім, ліс, ріка, гори, дорога* тощо. Окремі елементи Свого простору — батьківський дім, двір, цвинтар із могилами предків, найближче природне оточення — набули сакрального значення, оскільки свідомість героїв письменника сформувалася під впливом правил української народнорелігійної моралі (синтезу язичницького й християнського світобачення) [див. про це: 9].

У прозі письменника хронотопічна модель Свій / Чужий є синонімічною до антиномії дім / анти-дім. Топос *дім*, за Ю. Лотманом, набуває значення «безпечного, культурного простору, який охороняється богами». *Анти-дім* потрактовується як «чужий, диявольський простір, місце тимчасової смерті, потрапляння до якого рівнозначне подорожі до потойбічного світу» [11, 314]. У романах М. Дочинця топос *дім* художньо представлений як універсальна категорія і набуває символічного значення місця, яке дарує відчуття затишку, захищеності, є осередком психологічного комфорту (маркований як Свій простір). У художньому хронотопі творів письменника існує певна межа, до якої простір героя визначається як «наш», «свій», «безпечний», «гармонійний» тощо. За нею — «їхній простір», «чужий», «ворожий», «хаотичний» [13, 258]. Проза М. Дочинця містить численні приклади виходу персонажів за межі Свого простору і взаємодії з Чужим. У романі «Мафтей. Книга, написана сухим пером» дід протагоніста Микула

пригадує, як «чувся у світах», і пояснює, що допомогло йому зберегти індичуальну й національну ідентичність: «Чужість чужини, <...> переборював тямою про свій Дім. Пам'ятав і відчував його, де б не був. Навчився виживати в різних місцях, носячи з собою, як слимак мушлю, образ Дому» [7, 72]. Вихід за межі Свого хронотопу стає для героїв М. Дочинця складним випробуванням, яке загартовує фізично і духовно, активізує процес пошуку ідентичності (індичуальної, родової, національної).

У романах М. Дочинця усвідомлення героями свого «Я» та відокремлення його від Чужого відбувається під час активної взаємодії героїв із природним оточенням. Наприклад, у романі «Вічник. Сповідь на перевалі духу» Андрій Ворон, рятуючись від переслідування, багато років живе у лісі — просторі, який у свідомості його предків маркувався як Чужий. На початку вимушеного усамітнення протагоніста лякає можливість залишитися у лісі надовго (можливо назавжди), адже для нього це інфернальний простір: «Щовечора я обсипав свій закутень сіллю, освяченим натільним хрестиком накреслював круг себе коло і держав під рукою нагострений осиковий кіл, і щовечора духи лісу гоготали й галалайкали з темені. Казки “про страхи”, які я так любив у дитинстві, оживали тут зовсім близько, ставали явиною» [4, 31]. Завдяки феноменальному вмінню виживати в екстремальних умовах, здатності навчатися та активізувати здобуті знання він поступово адаптується до змін у навколишньому середовищі. Семантичне наповнення поняття «дім» у свідомості героя поступово переноситься на топос ліс: «Я намагався вподобитися кожному створінню, — пояснює Андрій Ворон, — живому й неживому, щоб побачити себе суцього збоку. <...> Так я дедалі тісніше ріднився з тим несамовито прекрасним світом, котрий уже не видівся мені бездумним і диким, а сповненим гармонії в кожному прояві, кожному поруху, в кожній переміні. Перемінився за півроку і я — помалу скидав із себе шкалярушу страхів і забобнів» [4, 117]. Фізичні й психологічні випробування сприяли виникненню самобутньої філософії, основну ідею якої сформулював пізніше дід Ворон у сентенції: «Де б ти не був, ти — дома. Се дуже важне: скрізь чути себе, як дома» [4, 52]. Проте в романі «Вічник. Сповідь на перевалі духу» чітко простежується поділ хронотопу за антиномією Свій (світ природи) / Чужий (радянський). У молоді роки Андрій Ворон взяв участь у боротьбі за Карпатську Україну, тому тривалий час був вимушений переховуватися від маляр. Пізніше він довідався, що нова радянська влада колишніх січовиків засилала до Сибіру, і висновує: «Виходило: де б я не ступив, на своїй чи нерідній землі, — я чужий, я ворог, я тень, а не бажана персона. Своім я був лише в диких пуцах...» [4,

201]. Отже, самоідентифікація Андрія Ворона (як й інших героїв М. Дочинця) неможлива без визначення національної приналежності: «Народ — се вічно живий храм особистости. Він завжди прийме те, що прийме якась одна людина. Народ — се єдина містична душа тисяч, мільйонів тіл. Тому його не можна знищити, переробити на чужий копил» [8, 225]. Головний герой роману «Мафтей. Книга, написана сухим пером» наголошує на суб'єктивному, адже переконаний, що «ні назвисько, ні кров, ні віра не засягають приналежність до народности. Дух, душа людини — ось що визначає, якому народові вона припадає. Чим же се зміряти? Проявленням духа — мислю. Хто на якій мові думає, той до такого народу й належить» [7, 310]. Протагоністи М. Дочинця переконані, що національна ідентичність формується на підсвідомому рівні.

У романі «Горянин. Води Господніх русел» М. Дочинець неодноразово наголошує на духовній єдності протагоніста й природного оточення. Особливого значення набуває образ ріки, яка у свідомості Старого асоціюється з поняттям «Свій простір», адже «несла незбагненну присутність дому, рідної обжитої царини, прибитої до дикої гори теплими п'ятами його пращурів і його мізерними спиритними ноженятами» [5, 76]. На початку твору головний герой представлений як фізично й психологічно сформована особистість, із ustalеними правилами поведінки й чітко окресленими ідейно-естетичними поглядами. Протагоніст зазнає важкого психологічного випробування, коли за одну ніч стихія пошкодила батьківський дім, двір, цвинтар із могилами предків та забрала життя дружини. Старий відчуває дезорієнтацію у сприйманні параметрів Свого простору, адже розуміє, що причиною його втрат стала ріка. Горянин не зупиняється на шляху духовного самовдосконалення і у сімдесят років відкриває у собі великий духовний потенціал. Захищаючи Свій простір від руйнування стихією, протагоніст ідентифікує себе як природоохоронця, органічну частину навколишнього середовища.

Образ дороги у романах М. Дочинця художньо представлений у двох вимірах: як частина локального простору та як символ шляху до духовного самовдосконалення. Письменник зображує героїв у постійному русі — фізичному (переміщення у просторі (подорожі)) та психологічному (подолання часопросторового континууму у вигляді спогадів). Топос *дорога*, за М. Бахтіним, є точкою «зав'язування і місце створення подій. Тут час ніби вливається в простір і тече по ньому (утворюючи дороги), звідси і така багата метафоризація шляху-дороги: “життєвий шлях”, “ступити на нову дорогу”, “історичний шлях” тощо» [1, 356]. Життєвий шлях протагоністів М. Дочинця розглядається як безперервний процес накопичування досвіду, практичної перевірки знань,

отриманих від духовних наставників та представників родини. Оповідь автор вибудовує за принципом циклічності, який художньо досягається шляхом повторювання окремих подій, образів, думок. Це не порушує композиційної структури творів, їх хронологічної моделі, а, навпаки, допомагає простежити еволюцію світоглядних позицій протагоністів, шлях їх духовного зростання. У романі «Мафтей. Книга, написана сухим пером» неодноразово повторюється думка, яка стає вирішальною для розуміння ідейно-тематичного наповнення твору і для розкриття концепції героя: «Те, що ти шукаєш, знаходить тебе» [7, 131]. У процесі пошуку зниклих дівчат Мафтей розуміє: чим ближче наближається до мети, тим більше витрачає душевних сил. Він перебуває у постійному русі думки, активізується процес індивідуальної ідентифікації — він «іде до себе». У кінці протагоніст погоджується з думкою свого духовного наставника: «Ми не змінюємося, ми все більше стаємо собою...» [7, 332]. Історія отримує особистісний контекст, адже загадковим викрадачем виявляється жінка, яку він кохав у минулому.

Шлях духовного зростання вимагає від героїв М. Дочинця відмови від багатьох речей: звичного способу життя, матеріальних благ, особистого щастя тощо. Протагоністи письменника сприймають свою усамітненість не як негативне явище, а як необхідну умову для духовного самовдосконалення: «Сей тягар, сей хрест страшний і важкий, але ти вже на обраному путі і обраний ним. Ти в дорозі. Все більше розвидняється овид, і ти вже здогадуєшся, куди прямуєш, де і ким ти хочеш бути. І сей вибір, ся воля є свободою духа. Твої крила» [7, 279]. Закони, за якими живе переважна більшість людей, виявляються неприйнятними для них: «Бо де люди — там і колотнеча, там і силоміття. Рука руку дуриць, око окові не довіряє...» [7, 259]. У прозі М. Дочинця неодноразово акцентується на перевагах природного оточення (ліс, гори, річка тощо) над людським суспільством у морально-етичному аспекті. Так, у романі «Криничар. Діаріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії» розповідається історія людини, яка від народження почувалася Чужою серед людей. Тривалий час суспільство не приймало його через походження (герой був сином танцівниці з цирку) і зростав серед зграї собак. Він на власному досвіді переконався, що тварини чесні й вільні від природи, у той час як люди заковують себе добровільно у «ланці несвободи» — жадоба влади та грошей. Протагоністи М. Дочинця переконані, що на «шляху до себе» важливо позбутися впливу соціуму, адже «світ усе ще диктує своє, впирається йому немилосердно тяжко. Несподівано бозна-звідки приходять знання, те, чого раніше ти не волів знати. Приходять слова, ясні, прості, а головне — твої...» [7, 278]. Усі герої письменника відчули негативні наслідки

взаємодії з суспільством — переслідування, ув'язнення, заслання тощо. У романі «Світован. Штудії під небесним шатром» Андрій Ворон зауважує, що у спілкуванні з людьми потрібно чітко визначити дистанцію, щоб мати змогу їм допомагати і водночас не відчувати негативного впливу: «Якщо житимеш близько з ними — будеш для них втрачений. Якщо зоддалік — для них втрачений» [8, 33]. Герой неодноразово наголошує, що причинами фізичних і духовних хвороб є віддалення від природи, національної культури, традицій предків тощо.

Романи М. Дочинця побудовані за принципом внутрішнього хронотопу (акцентують на духовній складовій життя), зовнішній же сприймається як тло, яке допомагає простежити процес формування ідентичностей та шлях самовдосконалення персонажів. Письменник створює модель героя, який сприймається суспільством як Чужий. Герої М. Дочинця усвідомлюють свою відмінність, проте їм не властивий егоїзм чи зверхне ставлення до людей. Навпаки, вони вміло використовують свій хист цілительства, мудрість, набуті знання і досвід, щоб допомагати нужденним: «Гештальт — це повинність вищого значення. Те, що ти повинен примножити, слугуючи сродному ділу. Ми живі ланки живого ланцюга. Тому не сміємо занедбати призначення, повинні відбутися свій гештальт непохитно й до кінця» [7, 238]. У романі «Мафтей. Книга, написана сухим пером» головний герой, щоб знайти зниклих дівчат, неодноразово виходить за межі Свого хронотопу. Опинившись у місті (Чужий хронотоп) серед натовпу, протагоніст відчуває дискомфорт: «Я стою у тому нурті, як сліпий серед води, — де брід?» [7, 22]. Для Мафтея пошуки стають складним психологічним випробуванням, адже вимагають не тільки демонстрації його розумових здібностей чи вмінь цілителя, а й стимулюють процес самоаналізу. Герой починає відвідувати місця, які викликають багато спогадів про молоді роки, що дає можливість порівняти «себе теперішнього» й «себе минулого».

Художня реалізація категорії Свій / Чужий має пріоритетне значення для формування ідентичностей протагоністів у романах М. Дочинця «Вічник. Сповідь на перевалі духу», «Світован. Штудії під небесним шатром», «Криничар. Діаріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії», «Горянин. Води Господніх русел», «Мафтей. Книга, написана

сухим пером». Автор неодноразово акцентує на взаємозв'язку персонажів із навколишнім середовищем, використовуючи часопросторові параметри як засоби типізації та індивідуалізації. Письменник увиразнює цю ідею, використовуючи хронотопічні характеристики для найменування героїв Вічник, Світован, Бродник світу, Горянин, Криничар, Гречин та ін., що підкреслює їх взаємозв'язок із природним оточенням. Параметри Свого / Чужого хронотопу впливають на ідентичність героїв у вимірах: індивідуальному, соціальному та національному. Процес становлення ідентичності героїв письменника художньо відтворений у ретроспективному ключі. Численні спогади минулого доповнюють сюжетну картину і допомагають простежити процес самоідентифікації персонажів, пояснюють самотність їхнього світовідчуття, допомагають визначити чинники, що вплинули на формування екологічної свідомості та сформували правила екокультурної поведінки. Протагоністи письменника — люди поважного віку, представлені на початку творів як психологічно сформовані особистості з багатим життєвим досвідом: численні подорожі (вихід за межі Свого простору і взаємодія з Чужим), зустрічі з різними людьми, фізичні й психологічні випробування тощо. Незважаючи на це, вони характеризуються психологічною відкритістю до нового, постійно прагнуть до накопичення знань про навколишній світ, дивуються красі й гармонійності навколишнього середовища тощо.

У романах М. Дочинця художньо відтворено процес формування ідентичностей (індивідуальної, соціальної, національної) як гармонійних складових самопізнання та духовного самовдосконалення протагоністів. У прозі письменника внутрішній хронотоп героїв протиставляється зовнішньому (людське суспільство) відповідно до категорії Свое / Чуже. Самобутність індивідуальної ідентифікації героїв полягає в ідентифікації себе як органічної частини Всесвіту. Процес формування ідентичностей протагоністів відбувається як під час активної взаємодії з людським суспільством, так і в ізоляції від нього. Це специфічна риса типологічно споріднених героїв письменника.

Перспективу подальшого дослідження романів М. Дочинця вбачаємо в аспекті постколоніальних студій.

ДЖЕРЕЛА

1. Бахтін М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / М. Бахтин. — М. : Художественная лит-ра, 1986. — 543 с.
2. Горболіс Л. Герой у зв'язках із сакральною землею: нові аспекти прочитання української класики [Електронний ресурс] / Л. Горболіс. — Режим доступу: http://www.referatcentral.org/linguistics_philology_load.php?id=1123&starttext=4.

3. Гуревич А. Категории средневековой культуры [Электронный ресурс] / А. Гуревич. — Режим доступа : <http://svr-lit.niv.ru/svr-lit/gurevich/index.htm>
4. Дочинець М. Вічник. Сповідь на перевалі духу [Роман] / М. Дочинець. — Мукачево : Карпатська вежа, 2013. — 280 с.
5. Дочинець М. Горянин. Води Господніх русел [Роман] / М. Дочинець. — Мукачево : Карпатська вежа, 2013. — 312 с.
6. Дочинець М. Криничар. Діяріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії [Роман] / М. Дочинець. — Мукачево : Карпатська вежа, 2016. — 332 с.
7. Дочинець М. Мафтей. Книга, написана сухим пером [Роман] / М. Дочинець. — Мукачево : Карпатська вежа, 2016. — 352 с.
8. Дочинець М. Світован. Штудії під небесним шатром [Роман] / М. Дочинець. — Мукачево : Карпатська вежа, 2014. — 232 с.
9. Колодний А. Історія релігії в Україні [Електронний ресурс] / А. Колодний. — Режим доступу : <http://westudents.com.ua/knigi/542-storya-relg-v-ukran-kolodniy-a-m.html>
10. Копистянська Н. Час і простір у мистецтві слова : монографія / Н. Копистянська. — Львів : ПАІС, 2012. — 344 с.
11. Лотман Ю. Дом в «Мастере и Маргарите» / Ю. Лотман // Семиосфера. — СПб. : Искусство, 2004. — 704 с.
12. Лотман Ю. Структура художественного текста [Электронный ресурс] / Ю. Лотман. — Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Literat/Lotman/Index.php
13. Лотман Ю. Художественное пространство в прозе Гоголя / Ю. Лотман // В школе поэтического слова: Пушкин, Лермонтов, Гоголь. — М. : Просвещение, 1988. — С. 251–293.
14. Смовженко Т. Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності [Електронний ресурс] / Т. Смовженко, З. Скринник. — Режим доступу : <http://www.pidruchniki.com/76957/kulturologiya/>

REFERENCES

1. Bakhtin, M. (1986). *Formy vremeni i khronotopa v romane. Ocherki po istoricheskoi poetike*. M., Khudozhestvennaia literatura, 543 s.
2. Horbolis, L. Heroi u zviazkakh iz sakralnoiu zemleiu: novi aspekti prochyttannia ukrainskoi klasyky. http://www.referatcentral.org.ua/linguistics_philology_load.php?id=1123&starttext=4
3. Gurevich, A. *Kategorii srednevekovoi kultury*. <http://svr-lit.niv.ru/svr-lit/gurevich/index.htm>
4. Dochynets, M. (2013). *Vichnyk. Spovid na perevali dukhu*. Mukachevo: Karpatska vezha, 312 s.
5. Dochynets, M. (2013). *Horianyn. Vody Hospodnikh rusel*. Mukachevo: Karpatska vezha, 312 s.
6. Dochynets, M. (2016). *Krynychar. Diiariush naibahatshoho cholovika Mukachivskoi dominii*. Mukachevo: Karpatska vezha, 332 s.
7. Dochynets, M. (2016). *Maftai. Knyha, napysana sukhym perom*. Mukachevo: Karpatska vezha, 352 s.
8. Dochynets, M. (2014). *Svitovan. Shtudii pid nebesnym shatrom*. Mukachevo: Karpatska vezha, 232 s.
9. Kolodnyi, A. *Istoriia relihii v Ukraini*. <http://westudents.com.ua/knigi/542-storya-relg-v-ukran-kolodniy-a-m.html>
10. Kopystianska, N. (2012). *Chas i prostir u mystetstvi slova*. Lviv: PAIS, 344 s.
11. Lotman, Yu. (2004). *Dom v «Mastere i Margarite»*. Semiosfera. S.-Peterburg: «Iskusstvo», 704 s.
12. Lotman, Yu. *Struktura khudozhestvennogo teksta*. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Literat/Lotman/Index.php
13. Lotman, Yu. (1988). *Khudozhestvennoie prostranstvo v proze Gogolia*. In Yu. Lotman (Eds), M.: Prosvshenie, *V shkole poeticheskogo slova: Pushkin, Lermontov, Gogol*, 251 — 293.
14. Smovzhenko, T. *Ukrainska liudyna v yevropeiskomu sviti: vymiry identychnosti*. <http://www.pidruchniki.com/76957/kulturologiya>

Елена Ищенко

СВОЙ / ЧУЖОЙ ХРОНОТОП КАК МАРКЕР ИДЕНТИЧНОСТИ ГЕРОЕВ В РОМАНАХ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦА

В статье рассмотрен Свой / Чужой хронотоп как маркер идентичности протагонистов в романах современного украинского писателя М. Дочинца. Определено, что прозаик уделяет особенное внимание взаимосвязи человека и окружающей среды, акцентируя на приоритетном значении хронотопичных координат в формировании мироощущения героев, их особенностей

мышления, морально-этических правил поведения, самобытной философии и т. д. При помощи категории Свой / Чужой рассмотрено специфику художественной трактовки процесса становления индивидуальной, социальной и национальной идентичностей как неотъемлемой составляющей самопознания и духовного самосовершенствования протагонистов М. Дочинца.

Ключевые слова: Свой / Чужой хронотоп, идентичность, протагонист, топос, роман.

Olena Ishchenko

OWN / ALIEN CHRONOTOPE AS A MARKER OF CHARACTER'S IDENTITY IN THE NOVELS BY MYROSLAV DOCHYNETS

The article is devoted to the study of Own / Alien chronotope as a marker of protagonist's identity in the novels by modern Ukrainian writer M. Dochynets. It is revealed that his prose pays special attention to the relationship between the person and the environment, emphasizing the priority value of the chronotopic coordinates in shaping the attitude of the characters, their way of thinking, moral and ethical rules of conduct, the original philosophy, etc. The author repeatedly focuses on the relationship between the characters and the environment, using time-spatial parameters as a means of typing and individualization. The writer manifests this idea, using chronotropic characteristics for the naming of the characters Centenarian, Svitovan, Strider of the World, Highlander, The Digger of wells, Greek, etc., which emphasizes their interrelation with the natural environment. The parameters of Own / Alien chronotope influence on the identity of the characters in the dimensions: individual, social and national. Memories of the past complement the storyline and help to trace the process of self-identification of characters, explain their identity, help determine the factors that have influenced the formation of ecological consciousness and formed the rules of ecocultural behavior. The protagonists of the writer are people of respectable age who are presented at the beginning of the writings as psychologically formed individuals with rich life experiences: numerous travels (going beyond their Own space and interacting with Alien), meeting with different people, physical and psychological tests, etc. M. Dochynets depicts the process of forming identities (individual, social, national) as a harmonious component of self-knowledge and spiritual self-improvement of protagonists in novels "Centenarian. Confession on the Pass of the Spirit", "Svitovan. Studies under the Celestial Dome", "The Digger of Wells. The Diary of the Richest Man of the Mukachevo Dominion", "Highlander: Waters of Our Lord's Riverbeds", "Maftay. A book Written with a Dry Pen". The identity of the individual identification of heroes is to identify itself as an organic part of the Universe.

Key words: Own / Alien, chronotope, identity, protagonist, topos, novel.

УДК 82.02(477)МУР:316.7

ORCID iD 0000-0001-5912-9106

Роман Козлов

КОНЦЕПТ «СТРУКТУРА» В ДИСКУСИЯХ МИСТЕЦЬКОГО УКРАЇНСЬКОГО РУХУ

Літературні дискусії МУРу були переважно ідеологічними, але теж ґрунтувалися на провідних засадах структурного осягнення світу. Це дало підставу науковцям розглядати творчість діячів МУРу крізь призму інструментарію структуралізму та семіотики. Проте вперше ставиться задача виявити, як у їхніх публіцистичних працях функціонує концепт «структура» та дотичні до нього. Найбільш продуктивними типами структурних зв'язків є бінарна опозиція, ієрархія та вбудовування / вичленовування. Перші два лежать в основі провідних проблем, які дискутувалися в МУРі: «великої літератури» та елітарності мистецтва. Окрема роль у контексті поставленої проблеми належить В. Петрову, який подав розуміння «структури» як основи нового світобачення.

Ключові слова: структура, бінарна опозиція, ієрархія, Мистецький український рух, Ю. Шевельов, В. Державін, В. Петров.